

גבולות היחידה: חומש דברים פרק י"א פסוקים כ"ו-ל"ב

נושא היחידה: הבחירה החופשית

מספר שיעורים: 2-1

כתבה: נעה פוגל שפר

הסבר כללי:

משה מודיע לעם ישראל כי הוא נותן לפניהם ברכה וקללה. אם ילכו בדרך ה', יקבלו ברכה-שכר, ואם לא - יקבלו קללה-עונש. כאשר יגיעו לארץ, עליהם לקיים מעמד שבו יקראו את הברכות והקללות. המעמד ייערך באזור העיר שכם, על הר גריזים והר עיבל.

ביחידה יש להדגיש את ההבנה שהבחירה בין טוב לרע תלויה באדם עצמו, ושלכל בחירה יש תוצאות והשלכות שעל האדם להתמודד אִתן ולשאת באחריות לגביהן.

פתיחה:

נפתח בסיפור על ילד קטן שהלך עם אמו לקניות ביום גשום. בדרך מהאוטו לחנות, האימא הזהירה את הילד שלא להיכנס לשולליות כדי שלא יירטב, אך הילד קפץ בתוך שוללית ונרטב כולו. ואז הוא פונה לאמו וביקש ממנה להחליף לו בגדים מכיוון שהוא היה רטוב וזה לא היה נעים לו... אך אמו חיבקה אותו, אמרה שהיא מצטערת ו... המשיכה בקניות.

נשאל את התלמידים: כיצד הייתה האימא צריכה להגיב לילד?

האם הילד יכול לכעוס על אימא שלו כעת?

מה הילד ילמד מכך לפעם הבאה?

נסכם ונראה שהילד קפץ למקום לא נעים - הוא החליט ובחר לעשות זאת, וזו התוצאה.

בשיעור זה, נלמד על כוח הבחירה שלנו.

עיון בפסוקים :

קריאה עצמית של התלמידים בפסוקי היחידה.

שאלות הבנה על הלוח :

1. פסוקים כ"ו-כ"ח : השלימו לפי הפסוקים : אם...אז.... ואם...אז... ..
2. פסוק כ"ט : מתי יש לקיים את מעמד הברכה והקללה?
3. פסוקים כ"ט-ל' : היכן מתקיים מעמד הברכה והקללה? (אפשר למצוא ולסמן)

קריאה קולית חוזרת של המורה בפסוקים.

שאלות למחשבה בזמן הקריאה (נכתבות על הלוח לפני הקריאה) :

- למה זה חשוב לעם לשמוע את הדברים האלה דווקא בשלב שבו הם נמצאים- רגע לפני הכניסה לארץ?
- האם הקב"ה מציב בפני עם ישראל בחירה? אם כן, בין מה למה? מדוע? מה חשוב באפשרות בחירה זו?

המורה מסבירה : איך "נותנים את הקללה על הר גריזים"?... ואיך "נותנים את הקללה על הר עיבל"?

ביחד נבין שהתורה מצווה לקיים טקס - מעמד של קבלת תורה ומצוות, כשכרוכים בקבלה זו ברכה וקללה, שכר ועונש. וכאשר יאמרו את הקללה (רצוי לתת דוגמה : "ארור האיש אשר יעבוד עבודה זרה"), יפנו כלפי הר עיבל, ואילו כאשר יאמרו את הברכה ("ברוך האיש אשר יעבוד את ה' באמונה"), יפנו כלפי הר גריזים, וכל העם יאמר 'אמן'.

החלק השני יהיה - העיתוי. למה חשוב לקיים טקס שכזה בכניסה לארץ?

הכניסה לארץ – מטרתה היא לקיים אורח חיים מחויב למצוות, והתחייבות אמתית היא כזו שבאמת מחויבת ומתוגמלת לטוב או לרע.

- על הלוח מדגישים : "רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקָלָה...". לכאורה ניתן היה לכתוב את הפסוק, גם בלי המילה "לפניכם". מה המילה הזאת מוסיפה לנו?

נקרא¹ יחד את דברי הרמב"ם במשנה תורה, ספר המדע, הלכות תשובה, פרק ה' :

¹ נחלק לתלמידים את דף המקורות שמובא בסוף היחידה בו מובאים שלושה מקורות אודות כח הבחירה החופשית, אותם נלמד במהלך השיעור.

”רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק – הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע – הרשות בידו. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם - עושה, בין טובים בין רעים”.

עקרון הבחירה החופשית הוא עיקרון יסודי וחשוב ביהדות, ורק כשמניחים שיש בחירה, אפשר גם לתת שכר ועונש. הבחירה מדרבנת אותנו לקחת אחריות על מעשינו, ולהבין שאמנם יש השגחה אלוהית, אך יש לנו את הבחירה שלנו.

וכמו שנראה בסיפור על חזקיהו המלך (אפשר לתת לתלמידים לקרוא את הסיפור בחברותות).

בספר מלכים ב', מתוארת מחלתו של חזקיהו המלך. כאשר הנביא ישעיהו מודיע לו כי הסיבה למחלה היא הימנעותו מהולדת ילדים, עונה לו חזקיהו כי הוא ראה ברוח הקודש שבניו יהיו רשעים. ואז ישעיהו משיב לו: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת, איבעי לך למעבד. ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא, ליעביד!" (תרגום: למה לך להיכנס לכבשונו - כלומר, לחשבונות של אלוהים? מה שציווה עשה, ומה שרוצה הקב"ה לעשות הוא יעשה). חזקיהו מבקש מהנביא שישא לו את בתו לאישה, ואולי כך זכות הנביא וזכותו שלו יעמדו להם, והעתיד של בניו ישתנה, אבל ישעיהו מתנגד ואומר לו שכבר נגזרה גזרה שְׁימות. חזקיהו עונה לו: "בן אמוץ, כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים". ואכן, חזקיהו נתרפא, נשא את בתו של ישעיהו, ואף נולדו לו ממנה בנים.

סיכום המסר העולה מהסיפור במליאת הכיתה:

לפי הסיפור הזה, נראה שלקב"ה אמנם יש תכניות ביחס לכל אחד ואחת מאתנו, אך את התכניות הללו ניתן לשנות באמצעות ההתנהגות שלנו. וכך, כשחזקיהו מבקש רחמים, ה' נענה לו ומבטל את הגזרה, לפחות באופן חלקי.

- הקטע המצורף עוסק ביכולת הבחירה אפילו במקומות הקשים ביותר - יכולת הבחירה יום יום, רגע ורגע.

”ניסיון חיי המחנה מורה לנו, כי יש בידי האדם חופש בחירת פעולה. מצויות דוגמאות רבות, מהן דוגמאות שיש בהן מיסוד הגבורה, המוכיחות לנו כי אפשר היה לגבור על האפאתיה, לדכא את הרגיזות. אדם מסוגל לשמור על שארית של חירות רוחנית, של עצמאות המחשבה, אף בתנאים נוראים אלה של עקה נפשית וגופנית. אנחנו שחיינו במחנות ריכוז, זוכרים את האנשים אשר היו עוברים מצריף לצריף כדי לעודד רוחם של אחרים, כדי לפרוס להם מפרוסת לחם האחרונה. אולי הם היו מעטים, אך די בהם להוכיח, כי אפשר ליטול מן האדם את הכול חוץ מדבר אחד, את האחרונה

שבחירות אנוש – לבחור את עמדתו במערכת נסיבות מסוימות, לבחור את דרכו. ותמיד היו הזדמנויות לבחירה. יום יום, שעה שעה, נקראת לחתוך הכרעות שקבעו אם תיכנע או לא תיכנע לכוחות שאיימו לשלול ממך את עצם ישותך, את חירותך הפנימית; שקבעו אם תהיה או לא תהיה כדור משחק בידי הנסיבות, אם תוותר על חירותך ועל הדרת כבודך ותתגלגל בדמות האסיר הטיפוסי...” (מתוך: “האדם מחפש משמעות”, ויקטור פרנקל).

נסביר כי הקטע מדבר על אסירים במחנה ריכוז בשואה,

ונשאל: אילו בחירות יכולות להיות לאדם במקום כזה?

הבחירות נותנות משמעות לחיים שלנו - הן אומרות שאפשר לשלוט על הגוף שלנו, ושעדיין נישאר עצמאיים.

הצעות להמחשה:

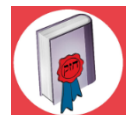
ניתן לתת לשני תלמידים להציג את הסיפור של חזקיהו המלך במליאת הכיתה. אפשר לעצור את ההצגה אחרי הצעתו של חזקיהו לשאת את בתו של ישעיהו, ולשאול: מה יעשה ישעיהו? האם יסכים או לא? וכך לחדד את הקונפליקט שבו נתון ישעיהו.

מסרים והפנמה:

האדם יכול לבחור לבדו בכל רגע נתון בין טוב לרע, ועל כן הוא אחראי למעשיו ולתוצאותיהם. אם אדם בוחר בהתנהגות שלילית, הוא יצטרך לתת על כך את הדין ולשאת בתוצאות התנהגותו, ולעומת זאת, אם אדם בוחר בהתנהגות חיובית, הוא ייהנה מפירות עמלו.

סיכום

ביחידה זו למדנו על הציווי לקיים את מעמד הברכה והקללה על הר גריזים ועל הר עיבל, עם כניסתם של בני ישראל לארץ. ציווי זה חשוב ביותר דווקא כעת, בסמוך לכניסה לארץ. במעבר מההליכה במדבר, עם השגחת ה' הנסית, אל החיים בארץ ישראל - חיים של עשייה, של צמיחה ובנייה של כל כוחות האומה - ה' מזכיר ומלמד את עם ישראל כמה אחריות יש לו במעשיו, ושכל בחירה יש השלכה, ושהתוצאה תלויה בבחירתו בין טוב לרע - בין הליכה בדרך ה' לבין היגררות אחרי חוקות הגויים. אם יבחרו בדרך ה' - יזכו לברכות רבות, ואילו אם יבחרו ללכת בחוקות הגויים - ייאלצו להתמודד עם התוצאות הקשות של בחירתם - הקללות. הקב"ה מסביר

לעם ישראל את המציאות, ומזכיר להם שהם יכולים לבחור ושהם האחראים לבחירה שלהם ולתוצאותיה.

פעילות לסיכום:

נשאל בכיתה: מי יכול להגיד כמה בחירות בחרתי מהרגע שקמתי עד עכשיו?

עכשיו נבחר בחירה אחת שהייתה משמעותית, ונוכל לחשוב עליה באמצעות הטבלה הבאה.

נושא ההתלבטות: _____

אפשרות ב':	אפשרות א':	שאלות לבירור עצמי
		יתרונות הבחירה באפשרות זו
		חסרונות הבחירה באפשרות זו
		למה לבחור כך? כדי לרצות מישהו? כי אני פוחד/ת? כי אני אוהב/ת? כי יש יותר יתרונות?
		האם הבחירה נותנת לי תחושה טובה, נכונה?
		האם אני חושב/ת שבעתיד אצטער על הבחירה הזאת או שאשמח בה?
		האם אני מוכן לקחת אחריות על הבחירה? (לא אאשים אחרים בכך.)

דף מקורות לתלמיד לשיעור:

1. הרמב"ם במשנה תורה, ספר המדע, הלכות תשובה, פרק ה':

”רשות כל אדם נתונה לו : אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק – הרשות בידו ; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע – הרשות בידו. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם - עושה, בין טובים בין רעים”.

2. סיפורו של חזקיהו המלך

בספר מלכים ב' מתוארת מחלתו של חזקיהו המלך. כאשר הנביא ישעיהו מודיע לו כי הסיבה למחלה היא הימנעותו מהולדת ילדים, עונה לו חזקיהו כי הוא ראה ברוח הקודש שבניו יהיו רשעים. ישעיהו משיב לו : ”בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת, איבעי לך למעבד. ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא, ליעביד!” (תרגום : למה לך להיכנס לכבשונו - כלומר, לחשבונות של אלוקים? מה שציווה עשה, ומה שרוצה הקב"ה לעשות הוא יעשה.) חזקיהו מבקש מהנביא שישא לו את בתו לאישה, ואולי זכות הנביא וזכותו שלו יעמדו להם, וכך העתיד של בניו ישתנה, אבל ישעיהו מתנגד ואומר לו שכבר נגזרה גזרה שְׁיָמוּת. חזקיהו עונה לו : ”בן אמוץ, כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא : אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים”. ואכן, חזקיהו נתרפא, נשא את בתו של ישעיהו, ואף נולדו לו ממנה בנים.

3. כוח הבחירה של האדם

”ניסיון חיי המחנה מורה לנו, כי יש בידי האדם חופש בחירת פעולה. מצויות דוגמאות רבות, מהן דוגמאות שיש בהן מיסוד הגבורה, המוכיחות לנו כי אפשר היה לגבור על האפאתיה, לדכא את הרגיזות. אדם מסוגל לשמור על שארית של חירות רוחנית, של עצמאות המחשבה, אף בתנאים נוראים אלה של עקה נפשית וגופנית. אנחנו שחינו במחנות ריכוז, זוכרים את האנשים אשר היו עוברים מצרף לצרף כדי לעודד רוחם של אחרים, כדי לפרוס להם מפרוסת לחם האחרונה. אולי הם היו מעטים, אך די בהם להוכיח, כי אפשר ליטול מן האדם את הכול חוץ מדבר אחד, את האחרונה שבחירויות אנוש – לבחור את עמדתו במערכת נסיבות מסוימות, לבחור את דרכו. ותמיד היו הזדמנויות לבחירה. יום יום, שעה שעה, נקראת לחתוך הכרעות שקבעו אם תיכנע או לא תיכנע לכוחות שאיימו לשלול ממך את עצם ישותך, את חירותך הפנימית; שקבעו אם תהיה או לא תהיה כדור משחק בידי הנסיבות, אם תוותר על חירותך ועל הדרת כבודך ותתגלגל בדמות האסיר הטיפוסי...” (מתוך : ”האדם מחפש משמעות”, ויקטור פרנקל).